Oversettelse etter litteratur etter internett

Sommeren 2018 oversatte jeg Darcie Wilders roman *literally show me a healthy person* fra amerikansk-engelsk til bokmål. Boken ble opprinnelig gitt ut på det amerikanske småforlaget Tyrant Books sommeren 2017. I en e-post der jeg spurte redaksjonen i *Mellom* om å få skrive litt om oversettelsen, fortalte jeg at boken «føles som internett føles». Det jeg mente med dette, var at boken kjennes grenseoverskridende, fragmentarisk og ute-av-kontroll. Den ser ut til å være konstruert av tweets, iPhone-notater, chatlogger og Facebook-oppdateringer i en tilsynelatende tilfeldig rekkefølge, og kan leses som en undersøkelse av ulike skriftformer som har oppstått i og med internett, men også som en slags *coming-of-age*-historie om en pålogget og neddopet *twenty-something* i New York fra ustabile hjemmeforhold som leter etter kjærlighet «in all the wrong places». Den er også veldig morsom.

Før jeg begynte skrivearbeidet med oversettelsen, ville jeg finne ut hva som lå bak stemmen(e) i romanen. Helt konkret tror jeg at Darcie Wilder selv er et åpenbart forelegg for romanens forteller. I likhet med mange av hennes samtidige, behandler hun livet sitt som et slags førsteutkast for sin kreative produksjon (det være seg denne romanen, Twitter-kontoen hennes eller meldinger hun sender til venner), men anerkjenner samtidig at «there's a difference between who I am and what I tweet, I'm just not always exactly sure what the difference is at any moment».[1]

Å kjenne til Darcies øvrige produksjon (blogger, offentlige og private Twitter-kontoer, podkaster, Patreons, Instagram og så videre) har vært en fordel i oversettelsesarbeidet med tanke på at noe av dette har funnet veien verbatim inn i boken, men også fordi det har gjort meg fortrolig med Wilders «tone». Tekstene er skrevet i et tilsynelatende hastverk og/eller med liten interesse for språklig presisjon og en del andre klassiske skjønnlitterære kvaliteter – internett-memer, gruppechatter og fyllemeldinger er viktigere litterære forbilder enn romaner. De er også tilsynelatende skrevet, eller skriblet, hovedsakelig på en iPhone og ofte henvendt til lesere som allerede kjenner til Wilders' øvrige kontoer

på internett. Vesentlig informasjon er utelatt, og skrivefeil og klønete setningsoppbygging med minimal bruk av tegnsetting, linjeskift og store forbokstaver er andre sentrale stiltrekk.

Hovedinntrykket jeg får når jeg leser boken er at «Darcie» har et formidlingsbehov, det er noe som vil ut, det er inkontinent, men det virker likevel som om ingen av hennes mange psykologtimer har hatt noen særlig virkning. For det er, og dette mener jeg på mest mulig positiv måte, vanskelig å skjønne helt *hva* som vil ut: Er det morens død, at hun har hatt en dysfunksjonell far, det at hun ligger med feil gutter eller at det er vanskelig å finne en lader til telefonen?

> is it still love if we only met twice
>
> i woke up with a shard of glass stuck to my skin
>
> i challenged my babysitter Jackie's scrabble word and found out what rape is
>
> i told him the pile of glass on my bedroom floor was only from a few hours ago but it's been there three months ago
>
> i dont think im better than anyone else id just rather be this fucked up than be someone else
>
> my future self and my past self are on the same page but my current self is still texting you

Den første gangen jeg hørte Darcie lese tekster, høsten 2015 i en vintageklesbutikk i Bushwick, var omtrent sånn her, og kjennes betegnende for hvordan det er å lese boken: Hun går stille opp på scenen med en slags verdensvant *too-cool-for-school*-holdning, hun tar frem mobilen og begynner å scrolle litt, så leser hun opp i to hundre kilometer i timen, så det nesten er umulig å høre hva hun leser, som om hun bare vil bli ferdig. Når hun etter tre heseblesende minutter er ferdig, løfter hun opp begge hendene, lager to peace-tegn, tunga ut, mens hun går av scenen og rett ut av døren til lokalet, sikkert på vei til en enda kulere fest, eller på vei hjem for å ligge i angstridd fosterstilling resten av kvelden.

En teknikk jeg har brukt i arbeidet med å oversette teksten hennes, har vært å lese hvert fragment nøye flere ganger for å forstå og huske innholdet. Deretter har jeg prøvd, så fort jeg kan, å skrive det ned på bokmål uten å stoppe og på den måten imitere (det jeg forestiller meg er) Wilders egen skriveteknikk, det hun bare *må* få tvitret eller skrevet ned i et mobilnotat før hun glemmer det eller før øyeblikket er over. Som en norsk 33-årig blodgiver-mann har denne

teknikken imidlertid åpenbare mangler. I fare for å gå full identitetspolitikk er det ingen overdrivelse å si at jeg ikke deler så mye av «Darcies» erfaringsbakgrunn, bortsett fra å bruke mye tid på internett. Med tanke på at denne erfaringsbakgrunnen gir seg helt konkrete uttrykk i tekstens form, kan fort friskheten og vibben forsvinne hvis jeg oversetter med de ordene som faller *meg* mest naturlig.

Oversetternøtten jeg vil ta utgangspunkt i med denne teksten, er bokens tittel: *literally show me a healthy person*. Titler er ofte en slags primær innramming av bokens innhold og form, men også et sentralt markedsføringsgrep. I dette tilfellet tror jeg at jeg gjennom å forklare mitt arbeid med tittelen også kan belyse hvordan arbeidet med resten av teksten har vært – den kjennes representativ. En oversettelse man umiddelbart kan tenke seg er «bokstavelig talt vis meg en sunn person». Men noe forsvinner i denne mer direkte oversettelsen. Den har, så vidt jeg kan høre, en litt *off* rytme, og formidler ikke det samme som jeg opplever at den amerikansk-engelske tittelen gjør – det er kanskje noe litt friskt og uanstrengt som ikke lenger er der. La meg gå gjennom tittelen, ord for ord:

1. *literally*. Én betydning av *literally* er som antonym til *figuratively*. Avsender legger til *literally* for å unngå at mottaker oppfatter en ytring som et etablert språkbilde: «I literally broke a leg.» I dag har *literally* forandret betydning i bruk, særlig blant amerikansk ungdom, som vektlegging av etablerte, ofte hyperbolske, språkbilder: «I literally died when he showed up at the party.» I dag blir altså *literally* av mange nærmest brukt som et synonym til *figuratively*. Det finnes en ikke ubetydelig grad av moralsk panikk blant eldre amerikansk-engelske språkbrukere over ungdommers språklige forfall og så videre og så videre i debatten rundt denne litt paradoksale bruken av *literally*.[2] Det er disse assosiasjonene Darcie spiller på i sin tittel. På bokmål er *bokstavelig talt* en åpenbar kandidat til oversettelse av *literally*, både fordi det etymologisk betyr det samme og fordi man kan finne den samme (mis-)bruken her: «Jeg svelget bokstavelig talt en kamel.» Men er bruken i like stor grad knyttet til et ungdomsspråk? Og blir ikke rytmen i tittelen litt mer klønete med den litt lengre frasen?

Min antakelse er at ordets funksjon aller først i tittelen kanskje er å peke ut et intendert publikum: Dette er ikke en bok for den gamle verdenen. Det kan man kalle tittelens markedsføringsfunksjon. Samtidig forteller den også noe om bokens innhold og form. Det er en bok med et språk slik det faktisk brukes i en bestemt del av befolkningen. Hva slags ord kunne hatt

en tilsvarende funksjon på bokmål, hvis *bokstavelig talt* ødelegger rytmen og kanskje ikke i like stor grad blir knyttet til et ungdomsspråk? Det første utrykket som falt meg inn var *serr*, som kanskje ble popularisert for oss litt eldre gjennom tv-serien *Skam*. Men *serr* kjentes plutselig litt i overkant friskt. Ved siden av angsten for at oversettelsen skal virke for tradisjonell, lever en annen, like sterk angst: at oversettelsen skal virke for krampekul. Et kompromiss her ble ordet *seriøst*. 33-åringshjertet mitt kunne sove godt nå. *Seriøst* deler med *literally* at de er brukt for å vektlegge og overdrive noe, men er også begge tydelige demografiske markører. Bingo!

2. *healthy person*. I kontekst av boken, der «Darcies» psykolog er en sentral karakter og et besøk på morens rehab-senter får mye plass, er det åpenbart at tittelen referer til psykisk, ikke fysisk, helse. Og selv om man kan snakke om *sunn* og *frisk*, som er åpenbare oversettelser av *healthy* i forbindelse med mental helse på bokmål, ville det ha vært en mindre selvfølgelig antakelse idet man leste tittelen første gang – en *sunn* og *frisk* person på norsk er kanskje først og fremst en som trener og spiser smart. Så derfor måtte jeg gå på leting etter ord som viste til mental helse, men som også formidlet noe uanstrengt, rett-frem og gjerne ungdommelig. Jeg søkte på internett-fora, synonym- og slang-ordbøker, og fant til slutt ordene *issues* og *skada*. Å ha *issues* eller å være *skada* dekker begge over en rekke større og mindre begreper innenfor mental helse, og har ikke de litt mer kliniske (og kanskje mer alvorlige) assosiasjonene man kan få av for eksempel *lidelser* eller *forstyrrelser*. I motsetning til å ha en *lidelse* eller en *forstyrrelse*, er alle (jeg kjenner) litt *skada* eller har en form for *issues*. Både *issues* og *skada* fløt også godt i den endelige tittelen. Jeg valgte til slutt å bruke *issues* – en liten langfinger opp til alle språkpuristene – fordi en oversettelse til norsk slik det blir brukt i dag også betyr å inkludere utenlandske ord, og særlig anglisismer, selv om disse kanskje ofte blir skydd av mer håndverksorienterte oversettere.

3. *show me*. Her sto det mellom *si meg* og *vis meg*. Jeg syntes at det kjentes mer intuitivt og var lettere å uttale *si meg*, selv om jeg tror at det ville vært mer riktig å skrive *vis meg*. Også andre steder i resten av teksten har jeg valgt «feil» alternativer, der det har kjentes som naturlige feil å gjøre på norsk. Siden Wilder forholder seg relativt fritt til amerikansk-engelske skriveregler, har det vært viktig også for meg å gjøre det, men ikke nødvendigvis de samme stedene som Wilder gjør det. «made a balnket fort» blir for eksempel «ladge et puteslott». Og istedenfor Wilders amerikanske standard-skrivefeil, skriver jeg de norske

standardene: for eksempel *når* istedenfor *da*, og *ta selvmord* istedenfor *begå selvmord*.

Funksjonen til slike taste- og skrivefeil kan sammenliknes med beatpoetenes talespråknære poesi, som i dag kan finnes i den mer fortellende skandinaviske poesien, representert ved for eksempel Nils-Øivind Haagensen, Linda Klakken og flere yngre poeter. Jeg tenker at denne tradisjonen, der et poetisk ideal er å nærme seg språket slik det brukes, kan tenkes på nytt ut fra introduksjonen av nye kommunikasjonsteknologier – det er også litt av hensikten med å introdusere denne boken for et skandinavisk publikum. Og selv om det er sant at det også har utviklet seg en tradisjon, særlig blant yngre skandinaviske poeter, for å skrive om internett og å la seg inspirere av deler av dets tekstpraksiser, vil jeg hevde at det er få som skriver *som* internett. I likhet med de amerikanske beatpoetene er det fremdeles *historiene* som utgjør rammene for diktene.

Hos Darcie Wilder og andre beslektede poeter (som Elis Burrau, som også bidrar med et etterord til utgivelsen), er litterære forbilder hentet fra det fragmentariske internettet, for eksempel Instagrams ukronologiske struktur. Mens teknologiske nyvinninger som Polaroid-kameraets *snapshot* inspirerte beatforfatternes tekstpraksis, håper jeg på en ny generasjon som heller lar seg inspirere av Snapchats bildestrøm. Og der Jan Erik Vold satt på en eller annen kafé og snakket med vennene sine, ligger dagens poeter (og deres lesere) i senga og tekster med dem. Jeg er fremdeles usikker på om det riktige er *si meg* eller *vis meg*. Kanskje er ikke det så farlig heller.

4. *a*. En av oppgavene i oversettelsen av Darcie Wilders' *literally show me a healthy person* har altså vært å situere boken i et skriftspråk man kan finne med moderne kommunikasjonsformer. Når jeg vil formidle et trykk på «en» i tittelen, blir det derfor naturlig å ikke bruke en aksent over e-en, men heller velge alternativer som er mer vanlig for språkbruken i moderne tekstkommunikasjon. Min egen erfaring er i hvert fall at jeg sjelden gidder å holde e-tasten inne på telefonen for å vente på aksent-alternativet eller holde inn cmd-tasten og prøve å huske hvor aksenten ligger på Mac-en. Istedenfor velger jeg stort sett å holde inne *shift* og skrive med store bokstaver. Dette er også et grep Wilder gjør andre steder i boken («is this repercussion of tweeting about cum from the corporate twitter account because that was ONE TIME»). Dette kan også vektlegge det litt insisterende i tittelen: *seriøst si meg EN person som ikke har issues*. Kanskje en kulturdiagnose, men kanskje aller mest en tittel som får leseren til

å tenke litt på denne «Darcie» som er så insisterende på dette: Hvorfor lurer du på det, liksom?

Valgene jeg har gjort i oversettelsen av tittelen kjennes representative for oversettelsen av resten av boken, og er et svar på spørsmålet om hva som skjer når jeg istedenfor å lete etter det som *er* en mest mulig riktig og presis oversettelse, har lett etter en oversettelse som *føles* mest riktig. Denne formen for post-faktuell oversettelsespraksis kan kanskje passe godt når originalverket selv utfordrer etablerte språkformer, og kanskje særlig når språket har andre idealer enn presisjon, som i denne romanen. Nye spørsmål dukker i tillegg opp når oversetteren må ta hensyn til at verket har oppstått i dialog med nye kommunikasjonsteknologier. Oversettelsen kan til slutt også bidra med et skandinavisk svar på hvordan en tekst kan se ut når forfatteren og oversetteren vil speile og undersøke moderne kommunikasjonsformer i en poetisk språkdrakt.

1 https://hazlitt.net/feature/its-both-excruciating-and-opposite-excruciating-interview-darcie-wilder
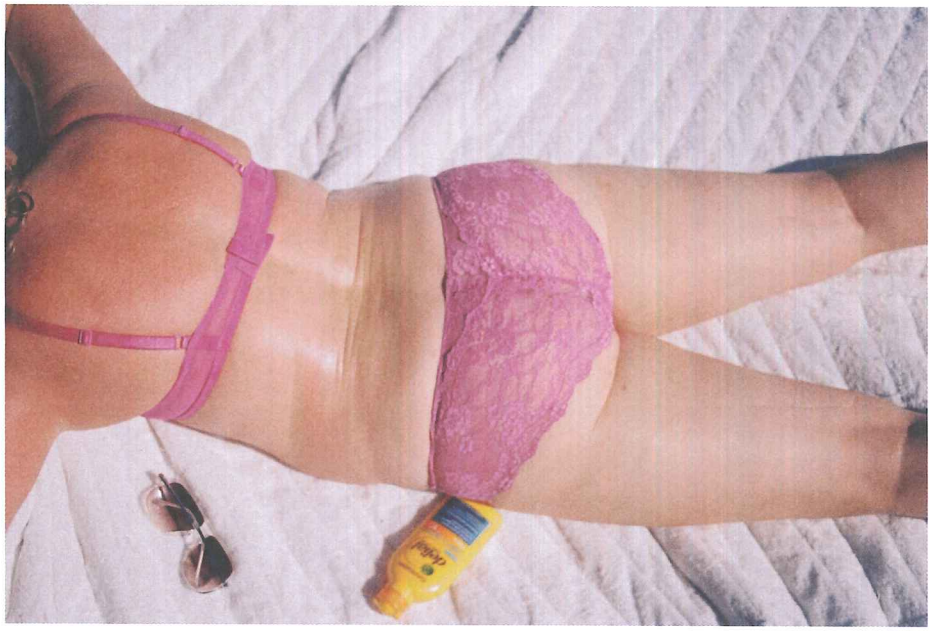
2 https://www.merriam-webster.com/words-at-play/misuse-of-literally